

Økt lønnsomhet i torskesektoren Statusrapport for 2012

Bjørn I. Bendiksen, Bent Dreyer, Øystein Hermansen, Petter Holm, John R. Isaksen og Petter Olsen

Nofima er et næringsrettet forskningsinstitutt som driver forskning og utvikling for akvakulturnæringen, fiskerinæringen og matindustrien.

Nofima har om lag 470 ansatte. Hovedkontoret er i Tromsø, og forskningsvirksomheten foregår på seks ulike steder: Ås, Stavanger, Bergen, Sunndalsøra, Averøy og Tromsø.

Hovedkontor Tromsø
Muninbakken 9–13
Postboks 6122
NO-9291 Tromsø
Tlf.: 77 62 90 00
Faks: 77 62 91 00
E-post: nofima@nofima.no

Internett: www.nofima.no

Rapport

	<i>Tilgjengelighet:</i> Åpen
<i>Tittel:</i> Økt lønnsomhet i torskesektoren – Statusrapport for 2012	<i>Dato:</i> 1. mars 2013
	<i>Antall sider og bilag:</i> 16
<i>Forfatter(e):</i> Bjørn I. Bendiksen, Bent Dreyer, Øystein Hermansen, Petter Holm, John R. Isaksen og Petter Olsen	<i>Prosjektnr.:</i> 21130
<i>Oppdragsgiver:</i> Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond	<i>Oppdragsgivers ref.:</i> FHF # 900543
<i>Tre stikkord:</i>	
<i>Sammendrag:</i> Rapporten gir en oversikt over aktivitet og funn i programmet «Økt lønnsomhet i torskesektoren» i 2012. Programmet har fem arbeidspakker hvor det har vært forskningsaktivitet i rapporteringsperioden: <ol style="list-style-type: none">1. Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger2. Sektorens rammebetingelser og regelverk3. Økonomiske rammebetingelser i Norge4. Markedsbasert høsting5. Miljøutfordringer og lønnsomhetsforhold <p>Det har i prosjektperioden vært gjennomført møter med styrings- og referansegruppen ihht programbeskrivelsen. Samtidig har forskergruppen vært involvert i en rekke møter og deltatt i prosjekter som er relatert til funn fra programmet.</p> <p>Hensikten med denne rapporten er å gi en oversikt over aktiviteten i programmet, de funn som er gjort og drøfte hvilke implikasjoner funnene har. I tillegg gis det en oversikt over hvordan funnene er formidlet, gjennom publikasjoner og/eller presentasjoner fra de ulike arbeidspakkene.</p> <p>Prioritering og innretningen av forskningsaktivitet følger det oppsett som fremgår av FHF's programbeskrivelse for 2012 og den innretningen som er gitt prioritet av styrings- og referansegruppen.</p>	

INNHold

1	Innledning	1
1.1	Administrasjon og overordna prosjektarbeid	1
1.2	Leveranser hittil i 2012	3
2	Mål og leveranser	4
2.1	Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger	4
2.1.1	Resultater	4
2.1.2	Leveranser hittil i 2012	5
2.2	Sektorens rammebetingelser og regelverk	6
2.2.1	Resultater	6
2.2.2	Leveranser hittil i 2012	7
2.3	Økonomiske rammebetingelser i Norge	8
2.3.1	Resultater	8
2.3.2	Leveranser hittil i 2012	9
2.4	Markedsbasert høsting	10
2.4.1	Resultater	10
2.4.2	Leveranser hittil i 2012	11
2.5	Miljøutfordringer og lønnsomhetsforhold	12
2.5.1	Resultater	12
2.5.2	Leveranser hittil i 2012	13
2.6	Andre leveranser med relevans og tilknytning til programmet	14
3	Oppsummering	16

1 Innledning

I FHF's programbeskrivelse heter det at;

Hensikten med dette med forskningsprogrammet er å utvikle økt kunnskap om hvorfor torskesektoren over tid har hatt svak lønnsomhet. Slik kunnskap skal være grunnlaget for å komme med forslag til tiltak som kan bidra til å øke lønnsomheten i torskesektoren.

Intensjonen er samtidig å bidra til å utvikle faglig og teoretisk kunnskap som kan bidra til bedre forståelse av hvordan et samspill mellom offentlig forvaltning og næring kan bidra til å øke verdiskaping med utgangspunkt i fornybare fellesressurser.

Det er et mål med programmet å utvikle et sterkt samfunnsvitenskapelig miljø som har en unik kompetanse om hvordan nasjonale offentlige reguleringer av fangst og produksjon fra ville bestander påvirker næringens internasjonale konkurransekraft, struktur og lønnsomhet.

1.1 Administrasjon og overordna prosjektarbeid

Med utgangspunkt i programbeskrivelsen er programmet organisert i følgende fem arbeidspakker, med tilhørende arbeidspakkeledere:

- AP 1: Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger – professor Petter Holm
- AP 2: Sektorens rammebetingelser og regelverk – forsker Øystein Hermansen
- AP 3: Økonomiske rammebetingelser i Norge – forsker Bjørn Inge Bendiksen
- AP 4: Markedsbasert høsting – forsker John R. Isaksen
- AP 5: Miljøutfordringer og lønnsomhetsforhold – forsker Petter Olsen

Programmet er ledet av forskningssjef Bent Dreyer.

Programmet er omfattende, i form av fem arbeidspakker, som skal være aktive i en femårsperiode. Samtidig er arbeidspakkene overgripende, i kraft av at forskningsresultatene fra disse overlapper hverandre. Derfor er det etablert et koordinerende organ i rammeprogrammet. Dette organet består av en styringsgruppe som er oppnevnt av sentrale organisasjoner i torskesektoren. Oppgavene til denne styringsgruppen er å fordele midler innenfor programmets økonomiske rammer til de ulike arbeidspakkene. Gruppen skal dessuten, i samspill med arbeidspakkelederne, gi retning for den årlige prioritering og koordinering av aktivitet i de ulike arbeidspakkene. I tillegg til styringsgruppen består det koordinerende organet av lederne for de ulike arbeidspakkene. Deres oppgave er å rapportere om aktivitet og funn i arbeidspakken, samt å drøfte fremtidige prioriteringer i sine respektive arbeidspakker med styringsgruppen.

Arbeidspakke 4 er en videreføring av en tidligere aktivitet der styringsstrukturen var godt etablert med en egen referansegruppe. Denne arbeidspakken har derfor i rapporteringsperioden benyttet den eksisterende referansegruppen. Ettersom det er koblinger mellom arbeidspakke 4 og arbeidspakke 5 – hvor fangstreguleringene er en viktig driver for miljøbelastningen fra torskesektoren – har det vært naturlig å koordinere disse pakkene med en felles referansegruppe. For å trygge koordineringen har Berit Anna Hanssen fra administrasjonen i FHF, som er ansvarlig for programmet, deltatt på møtene både i

styringsgruppen og referansegruppene. Samtidig har Johnny Caspersen – medlem av styringsgruppen – vært oppnevnt i referansegruppen.

Programmets styringsgruppe er oppnevnt av FHF, og har i rapporteringsperioden bestått av:

- Magnar H. Pedersen, Nergård AS
- Geir O. Ystmark, FHL
- Johnny Caspersen, Casper AS
- Johannes Pallson, Norway Seafoods AS
- Kjell Ingebrigtsen, Norges Fiskarlag
- Johan Williams, FKD (observatør)
- Berit Anna Hanssen, FHF (observatør/kontaktperson)

Referansegruppen for arbeidspakke 4 og 5 har i rapporteringsperioden bestått av;

- Johnny Caspersen – Casper AS
- Willy Godtliebsen – Norges Råfisklag
- Paul Jensen – fisker/fiskebåtreder
- Jan Birger Jørgensen – Norges Fiskarlag
- Kjell-Olaf Larsen – Båtsfjordbruket AS/FHL
- Jürgen Meinert – Norske Sjømatbedrifters Landsforening (NSL)
- Thor Wold – fisker/fiskebåtreder
- Synnøve Liabø – Fiskeridirektoratet (observatør)
- Geir Martin Lerbukt – Fiskeri- og kystdepartementet (observatør)
- Berit Anna Hanssen – FHF, (observatør/kontaktperson)

I rapporteringsperioden har styringsgruppen hatt to møter (8. februar og 6. september), mens referansegruppen for arbeidspakke 4 og 5 har hatt to møter (5. juni og 17. desember).

Den fagkompetanse som over år er bygd opp i forskergruppen gjennom FHF-programmet «Markedsbasert høsting av fiskeressurser» har fått internasjonal faglig anerkjennelse gjennom at den i løpet av prosjektperioden er invitert inn i store programsatsinger i EU og NFR med utgangspunkt i resultater og kompetanse utviklet i FHF-programmet. Forskergruppen er med i en SFI (Senter for forskningsdrevet innovasjon) kalt CRISP sammen med HI, som blant annet bygger på den kompetansen som er utviklet i prosjektet «Markedsbasert høsting av fiskeressurser». Resultatene fra den langsiktige satsing på dette forskningstemaet har også gitt seg utslag i at en rekke av analysene fra tidligere delprosjekt er blitt publisert, eller akseptert for publisering i internasjonale fagtidsskrift, i løpet av denne rapporteringsperioden.

Også i denne rapporteringsperioden er det startet opp flere nye prosjekter som er relatert til programmet og forskningsgruppen. Et prosjekt finansiert av LO startet opp i høst med mål om å utvikle kunnskap og foreslå tiltak for å øke lønnsomheten i torskesektoren. Samtidig er det levert en rekke bidrag inn mot FKD og arbeidet med en ny stortingsmelding.

Det er åpnet en egen programside på Nofimas nettside hvor leveransene fra programmet kontinuerlig legges ut (<http://www.nofima.no/prosjekt/okt-lonnsomhet-i-torskesektoren>).

1.2 Leveranser hittil i 2012

I det følgende gis en oversikt over administrative leveranser i programmet i rapporteringsperioden. Vi har markert de leveransene som vil være offentlig tilgjengelig på våre nettsider med gult.

Bendiksen, B.I., Dreyer, B., Hermansen, Ø., Holm, P., Isaksen, J.R. og Olsen. P., 2012, Økt lønnsomhet i torskesektoren – Status for driftsåret 2011, Rapport Nofima, februar.

Bendiksen, B.I., Dreyer, B., Hermansen, Ø., Holm, P., Isaksen, J.R. og Olsen. P., 2013, Økt lønnsomhet i torskesektoren – Status for 2012, Rapport Nofima, februar.

Bendiksen, B.I., Dreyer, B., Hermansen, Ø., Holm, P., Isaksen, J.R. og Olsen. P., 2012, Økt lønnsomhet i torskesektoren – Status for 1. halvår 2012, Rapport Nofima, september.

Dreyer, B. 2012, Presentasjon av FHF-programmet – Økt lønnsomhet i torskesektoren, Foredrag kontaktmøte Norges Råfisklag, 03.01.

Dreyer, B., 2012, FHF's program – Økt lønnsomhet i torskesektoren, Presentasjon for LO, Tromsø, 23.04.

Dreyer, B., 2012, FHF's rammeprogram, Presentasjon på kontaktmøte FKD, 15.02.

Dreyer, B., 2012, Nofimas fiskeriaktiviteter, Presentasjon for styret i NFRs forskningsprogram Havet og kysten, Framsenteret, Tromsø, 12.04.

Isaksen, JR, 2012. Referat fra Referansegruppemøte – arbeidspakke 4 og 5 i programmet "Økt lønnsomhet i torskesektoren, 5. juni 2012. Internt notat, Nofima, Tromsø. 21.06

Isaksen, JR, 2012. Referat fra Referansegruppemøte – arbeidspakke 4 og 5 i programmet "Økt lønnsomhet i torskesektoren, 11. desember 2012. Internt notat, Nofima, Tromsø. 16.12.

Isaksen, JR, 2012. Referat fra styringsgruppemøte i programmet for økt lønnsomhet i torskesektoren, 8. februar 2012. Internt notat, Nofima, Tromsø. 27.02.

Isaksen, JR, 2012. Referat fra styringsgruppemøte i programmet for økt lønnsomhet i torskesektoren, 6. september 2012. Internt notat, Nofima, Tromsø, 13.09.

Solheim, W. 2012, Gjennomgang av programmets nettside, Presentasjon for styringsgruppen, 6. september.

Nettsider:

<http://www.nofima.no/marked/prosjekt/okt-lonnsomhet-i-torskesektoren>

<http://www.fhf.no/prosjektdetaljer/?projectNumber=900543>

2 Mål og leveranser

Hensikten med dette kapittelet er å gi en oversikt over leveranser i de ulike arbeidspakkene. Enkelte leveranser i rapporteringsperioden berører flere av arbeidspakkene. Redaksjonelt har vi imidlertid valgt å plassere leveransene i den arbeidspakken hvor vi mener de har størst relevans. Ettersom programmet har koblingspunkter mot en rekke av de aktivitetene som har foregått utenfor programmet, er det også leveranser som er resultat av synergier mot andre prosjekt. Dette er trukket fram i et eget avsnitt, i de tilfeller der det har særlig relevans for dette programmet.

2.1 Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger

Denne arbeidspakken har følgende mål:

- Å utvikle økt kunnskap om hvilke politiske og institusjonelle samfunnsbindinger som er knyttet til norsk torskesektor.
- Å utvikle økt forståelse for bakgrunn og kontekst for etablering/avvikling av slike politiske og institusjonelle samfunnsbindinger.
- Å sammenligne politiske og institusjonelle samfunnsbindinger med tilsvarende bindinger i torskesektoren med andre deler av norsk sjømatnæring og øvrig norsk industri.

2.1.1 Resultater

I rapporteringsperioden har arbeidet rette oppmerksomheten mot de to første delmålene, med særskilt vekt på den historiske bakgrunnen for den rollen fiskeriene har fått som den samfunnsbærende sektor på kysten. Et viktig inntak til dette er den rollen filetproduksjonen fikk. Den skulle i hovedsak løse to problemer: Sørge for at fiskene fikk bedre betalt for fisken og samtidig bidra til modernisering og industrialisering av den nordlige landsdel. En av leveransene fra arbeidspakken er en analyse av moderniseringsprosjektet, med særlig vekt på å forstå den «samfunnskontrakten» som her ble skapt mellom fiskerisektoren og samfunnet. I forlengelsen av dette har vi også sett på hvordan rammebetingelsene for fiskeindustrien har endret seg over tid, og hvordan dette har påvirket sektorens mulighet for å oppfylle de samfunnsmessige forventninger som stilles til den. I det følgende refereres de viktigste funnene.

Filétindustrien ble etablert i allianse med fiskernes organisasjoner, med sterkt bifall og oppbakking av lokale politikere og med Storting og Regjering som tilrettelegger og finansieringskilde. Både eksportlovgivning og deltakerlov ble endret eller dispensert fra for å støtte opp under satsingen. En av tilretteleggingene var industrieide trålere, knyttet til bestemte konsern og bedrifter, som skulle sikre industriell produksjon hele året. Legitimiteten ble ivaretatt gjennom å sikre leveranser for fiskere. Resultatet ble ikke at filetindustri erstattet konvensjonell industri, men kom på toppen av en voksende konvensjonell sektor. Oppbyggingen skjedde i en periode (60- og begynnelsen av 70-tallet) der næringen mottok store subsidier. Gjennom denne satsingen ble det etablert en «samfunnskontrakt» der det offentlige, med filétindustri og tilhørende trålere som virkemiddel, ble stående som garantist for sysselsetting og bosetting på kysten av Nord-Norge – og Finnmark i særdeleshet. Etter den sterke ekspansjonen på 1960-tallet har filét som produksjonsform gradvis tapt terreng. Antakelsen om filét, og spesielt fryst filét, som

markedsvinner viste seg ikke å holde stikk og konvensjonelle produkter har gitt bedre mulighet til å konkurrere om fiskernes råstoff. Filétbedriftene har i hele perioden slitt med lønnsomheten. Antallet norske bedrifter med filét som viktigste produksjonsform har derfor blitt redusert fra 100 på begynnelsen av 1970-tallet til 10 i 2012. Forklaringene på manglende lønnsomhet og tilbakegangen er sammensatt og handler om sterk konkurranse i markedene, bortfall av subsidier, uthuling av trålnes leveringsplikt, globalisering av produksjonen og handel med fiskevarer og et svært høyt norsk kostnadsnivå i en oljesmurt økonomi. Når denne industrien bygges ned, støter det an mot de sterke forventningene som ble etablert i den gamle "samfunnskontrakten" og utviklingen framstår som en sammenhengende krise. Krisen er uttrykk for spenningsforholdet som oppstår ved at filétbedrifter, med tilhørende trålere, forventes å ivareta et samfunnsansvar samtidig som de skal være konkurransedyktige aktører i et globalisert fiskevaremarked.

Analysen har vakt betydelig offentlig interesse og har medført en rekke presseoppslag og en begrenset avisdebatt.

2.1.2 Leveranser hittil i 2012

Finstad, B.P., Henriksen, E. og Holm, P., 2012, Fra krise til krise – forventninger og svik i norsk fiskerinæring, Vekst og fall i nordnorsk fiskeindustri, Økonomisk Fiskeriforskning, (22), 1, s. 33-54.

Henriksen, E., 2012, Er det fremdeles rom for å drive fiskeripolitikk? Foredrag for Nordland venstre, Stokmarknes, 03.03.

Henriksen, E., 2012, Innspill til fremtidsrettet fiskeripolitikk, Seminar for programkomiteen i SP, Harstad, 27.04.

Henriksen, E., 2012, Riktig pris?, Foredrag på årsmøtet i Kystfiskarlaget, Svolvær, 03.05.

Henriksen, E., 2012, Fra 100 til 10 filétbedrifter på 30 år – hvordan kan det forklares?, foredrag på LO-seminar, Tromsø, 11.10.

Henriksen, E., 2012, Foredrag seminar UiTø, Filétindustri i konkurranse om innsatsfaktorer 15.11.

Henriksen, E., Finstad, B.P. og Holm, P., 2012, Politiske og institusjonelle samfunnsbindinger, Norsk sjømat, 4, s.14-18.

Henriksen, E., Finstad, B.P. og Holm, P., 2012, Svar til Steinar Eliassen ("Åpent spørsmål til "de beste blant oss") om leveringsplikten. Leserinnlegg i flere aviser, Tromsø, juni/juli.

Henriksen, E., Finstad, B.P. og Holm, P., 2012, Svar til Steinar Eliassen 2, Leserinnlegg i FiskarenFiskeribladet, 15.08.

Holm, P., 2012, «Fra krise til krise»... en epilog, Foredrag på styringsgruppemøte i Torskeprogrammet, 06.09.

Holm, P., 2012, Fra krise til krise i filétnæringen, Foredrag på styringsgruppemøte i Torskeprogrammet, 06.09.

Holm, P., Finstad, B.P. og Henriksen, E., 2012, Aker i nordavind!, Kronikk i Dagens Næringsliv, 09.11.

Holm, P., Tveiterås, K., Finstad, B.P. og Henriksen, E., 2012, Lys i husan? Fisk og petroleum som modernitetsbærere i nord, Bokkapittel (in press)

Holm, P., Tveiterås, K., og Henriksen, E., 2012, Leveringsplikt og samfunnsansvar, Kronikk, Nordlys, november.

2.2 Sektorens rammebetingelser og regelverk

Denne arbeidspakken har følgende mål:

- Å dokumentere og utvikle økt kunnskap om sektorspesifikke rammebetingelser og lovverk
- Å sammenligne det sektorspesifikke regelverket i torskesektoren med internasjonale konkurrenter og øvrige deler av norsk sjømatsektor
- Å dokumentere og utvikle kunnskap om sammenheng mellom sektorspesifikke rammebetingelser/lovverk og struktur- og lønnsomhetsutvikling i torskesektoren
- Å drøfte konsekvenser av endringer av rammebetingelser/lovverk for fremtidig struktur- og lønnsomhetsutvikling i torskesektoren

2.2.1 Resultater

I arbeidspakken har vi rapporteringsperioden blant annet rettet oppmerksomheten mot landingsmønsteret i torskefiskeriene, både ut fra optimal fartøydriфт og hvordan strukturkvotene påvirker dette.

Som del av arbeidet med å forstå hvordan landingsmønsteret i norske fiskerier blir til, og effekten av spesielle regelverk, har vi i perioden videreført studien av torsketrålerne og analysert de økonomiske implikasjonene av ulike valg av sesongsammensetning. Til dette er det definert en økonomisk modell av tråldrifft med ulike komponenter. Tråleren er tenkt å kunne velge mellom fem typer fiskeri – torsk, hyse, sei, reke og et kombinasjonsfiskeri der de tre førstnevnte tas. Fangsteffektiviteten varierer med tid. Det er definert en modell over kostnader og inntekter som overbygning til fangstmodellen. Modellen søker etter den kombinasjon av fiskeri som gir det høyeste økonomiske resultatet, begrenset av kvoter. Selv om parametre og modell kan forbedres viser modellen interessante resultater som avviker noe fra dagens fangstmønster, i første rekke knyttet til rekefiske. Et annet interessant resultat, som kan bidra til å forklare avviket, er at det er relativt liten forskjell i økonomisk resultat mellom ulike kombinasjoner av sesonger.

I et arbeidsnotat har vi analysert endringene i landingsmønsteret som følge av innføringen av strukturkvoter. Landingsmønster er definert som fordeling i tid, rom og på arter. I gruppen med bare konvensjonell fisketillatelse viser resultatene at fartøy med strukturkvoter har et mindre intensivt fiske etter torsk enn fartøy med bare grunnkvote. Strukturerte fartøy starter torskefisket tidligere og har en mindre topp i fisket. I tillegg fisker de noe mer i perioden juni til desember.

Kvoteporteføljen er også av betydning for hvor sesongbetont fisket er. Å ha NVG-tillatelse i tillegg til torsk endrer ikke sesongmønsteret for ustrukturerte fartøy. Fartøy med makrelltillatelse i tillegg til torsk og NVG-sild har imidlertid et mer intensivt fiske. For

strukturerte fartøy gir tillegg av NVG-sild mer intensivt fiske, som ytterligere forsterkes for fartøy med makrelltillatelse i tillegg.

Når det gjelder det geografiske landingsmønsteret, har struktureringen bare gitt små endringer både på fylkes- og kommunalt nivå. I enkelte kommuner gir en økning i antall kvotefaktorer økte landinger, mens andre kommuner opplever det motsatte. Det finnes også kommuner som får økte landinger til tross for reduserte kvoter.

Vi har utvidet analysen av utskiftingstakten i trålerflåten. Denne ser ut til å gå i bølger. På midten av 1980-tallet ble en stor del av trålerne erstattet av nybygg. Nye faser med utskifting fikk vi rundt årtusenskiftet og nå fra 2012. Mellom disse fasene har det vært svært liten nybyggingsaktivitet. Vår funn viser at nybyggingen skjer når kvotene er høye og rederiene har bygget opp tilgjengelig kapital for å bære en slik investering. Resultatene viser at rederiene prioriterer kjøp og sammenslåing av kvoter og anvender tilgjengelig kapital til dette. Når denne prosessen når kvotetaket, starter nybyggingsprosjekter.

Nofima gjorde på høsten 2012 en analyse av lønnsomheten blant fiskefartøy under 11 meter for Fiskeri- og kystdepartementet. Arbeidet ble gjort både med basis i data fra Fiskeridirektoratets lønnsomhetsundersøkelse og intervju med redere. Resultatene er foreløpig konfidensielle, men vil offentliggjøres så snart departementets arbeid med disse er slutført.

Flere forskningsmiljø arbeider med problemstillinger rundt friere redskapsvalg for fiskefartøy. Nofima har gjennomført analyser av hvordan en oppmyking av regelverket vil slå ut i praksis når det gjelder økonomi for fiskefartøyene og i hvilken grad vi kan forvente endringer i fiskefartøyenes redskapsbruk og miljøbelastning. Arbeidet bygger også her på data fra lønnsomhetsundersøkelsen og intervju med utvalgte fiskefartøy og Fiskeridirektoratet. Resultatene viser at det er relativt små forskjeller i økonomisk utbytte mellom de ulike redskapstypene på både kort og lang sikt, og at det derfor er liten grunn for å anta at det vil gi utslag i store endringer.

2.2.2 Leveranser hittil i 2012

Dreyer, B., 2012, Omstilling og klyngedannelse i sjømatsektoren, Foredrag holdt på Næringspolitisk konferanse, Hammerfest, 14.11.

Dreyer, B., 2012, Utfordringer i 2013 – og hva lærte vi i 2009? Foredrag holdt på ministerens samråd, Sjømatrådet, Tromsø, 05.12.

Dreyer, B., 2012, Verdens fremste sjømatnasjon – Innspill Minisamråd, Minisamråd, Næringsfraksjonen til Arbeiderpartiet, Stortinget, 13.12.

Henriksen, E. 2012. Gir bedre råstoffkvalitet økt verdiskaping. Presentasjon for referansegruppa. Nofima, Tromsø. 5. juni

Hermansen, Ø. 2012. Fiskefartøy under 11 meter – manna eller barkebrød. Foredrag for Fiskeri- og kystdepartementet 5.10.

Hermansen, Ø. 2012. Stor-større-størst. En-flere-søkklastet. Spesialister og kombinasjonsfartøy. Presentasjon for referansegruppa. Nofima, Tromsø, 05.06.

Hermansen, Ø. and Eide, A., Fishermen short-term seasonal effort decisions, Presentation at IIFETs conference, Tanzania, Dar Es Salaam, 16th-20th July."

Hermansen, Ø. og Svorken, M., 2012, Strukturordningene gir jevnere landingsmønster, Infoark Nofima, mai.

Hermansen, Ø., 2012, Bioeconomics of capture-based aquaculture of cod (*Gadus morhua*), Aquaculture Economics & Management (accepted)

Hermansen, Ø., 2012, Strukturering og landingsmønster, Foredrag på styringsgruppemøte, Tromsø, februar.

Hermansen, Ø. og Svorken, M. 2012. Tråle eller ikke tråle – økonomi og begrenset redskapsbruk. Foredrag for Fiskeri- og kystdepartementet 29.5.

Isaksen, J.R., 2012, Torsketrålere og leveringsplikt – resultater fra ei evaluering, foredrag på LO-seminar, Tromsø, 11.10.

Larsen, T., 2012, Fornyning i torsketrålerflåten, Foredrag på styringsgruppemøte, Tromsø, september.

Larsen, T., 2012, Struktur og lønnsomhet i trålerflåten, Presentasjon for referansegruppen, Nofima, Tromsø, 5. juni

Larsen, T., Dreyer, B., Hermansen, Ø., 2012, To invest or not: renewal of the Norwegian cod trawler fleet, Paper presented at IIFET conference, Tanzania, Dar es Salaam, July

2.3 Økonomiske rammebetingelser i Norge

Denne arbeidspakken har følgende mål:

- Å dokumentere de økonomiske rammebetingelser for bedrifter lokalisert i Norge
- Å sammenligne de økonomiske rammebetingelsene ved lokalisering i Norge med alternativ lokalisering.
- Å sammenligne de økonomiske rammebetingelsene til internasjonale konkurrenter.
- Å utvikle teoretiske modeller om hvordan nasjonale økonomiske rammebetingelser påvirker internasjonal konkurransekraft, lønnsomhet og lokalisering i torskesektoren.

2.3.1 Resultater

Norsk fiskerinærings konkurransesituasjon er preget av andre økonomiske rammebetingelser enn fiskeri og fiskeindustri i andre land har. Noen av disse er knyttet til nasjonaløkonomiske forhold. En sterk økonomisk vekst har gitt et høyt lønns- og kostnadsnivå i Norge. Sterk økonomisk vekst og store overskudd på betalingsbalansen mot utlandet har også gitt en stadig sterkere norsk valuta. Vi har i denne arbeidspakken påbegynt arbeidet med å innhente og systematisere data knyttet til næringens rammebetingelser innenfor seks tema. Dette er arbeidskraft, kapitalmarked, infrastruktur/avstandskostnader, valutaforhold, skatte- og avgiftsforhold og næringspolitiske forhold.

Som økonomiske rammebetingelser vil de ulike faktorene ha ulik betydning fra land til land. Ved siden av at de direkte påvirker konkurranseforholdene mellom aktørene i ulike land i et kortsiktig perspektiv, påvirker de i et lengre perspektiv næringens strukturelle utvikling innenfor hvert enkelt land. Vi søker å gi svar på betydningen av de eksisterende forskjeller i

rammebetingelser, både i et kortsiktige konkurransemessig perspektiv, og i et langsiktig perspektiv i forhold til næringsstrukturer. Studien skal foruten Norge også omfatte landene Island, Litauen, Polen, Portugal og Storbritannia.

Vi har også sett på hvordan de økonomiske størrelsene verdiskaping og lønnsomhet fremkommer i ulike ledd og verdikjeder i torskesektoren. Vi kan observere at i både fiskeri- og fiskeindustri-leddet finner vi at bransjer som har høyere verdiskaping enn andre i samme ledd i verdikjeden, likevel kan ha lavere lønnsomt.

Norsk filetindustri møter konkurranse fra produsenter med andre produksjonsbetingelser enn oss. Vi har studert strategiske valg foretatt av både norske produsenter og konkurrenter fra Island og Danmark, med produksjon både hjemme, i baltiske land og i Kina/Vietnam. Dette gjør oss i stand til å vurdere norske produsenters konkurransefortrinn og hvordan man kan utvikle konkurranseevnen i møte med konkurrenter lokalisert i ulike deler av verden. Aktiviteten fortsetter i 2013.

2.3.2 Leveranser hittil i 2012

Bendiksen, B.I., 2012, -cheap shit is OK, it's expensive shit that kill us, Foredrag på Nofimas onsdagsseminar, 23.05.

Bendiksen, B.I., 2012, Hva betyr verdiskaping? Verdiskaping og lønnsomhet i torskefisknæringen, Notat Nofima.

Bendiksen, B.I., 2012, Verdiskaping i fiskerinæringen, Foredrag på styringsgruppemøte, Tromsø, 06.09.

Bendiksen, B.I., 2012, Norsk hvitfiskindustri – sysselsetting og lønnsomhet, foredrag på LO-seminar, Tromsø, 11.10.

Dreyer, B. og Bendiksen, B.I., 2012, Effektivitet og lønnsomhet, Foredrag på FHLs generalforsamling, 29.03.

Dreyer, B. og Bendiksen, B.I., 2012, Jakten på lønnsomhet, Matindustrien, Nr. 7-8, s. 46-47.

Dreyer, B., 2012, Norsk sjømat i den globale økonomien, Foredrag for AP, Kraknes, 16.02.

Dreyer, B., 2012, Ufordringer i torskesektoren, Foredrag for LO, Tromsø, 23.04.

Elvestad, C., 2012, Handelspolitikk og sjømatforedling - Med ondt skal ondt fordrives?, Matindustrien, Nr. 6, s. 32-33.

Iversen, A. and Bendiksen, B.I., 2012, Poor rich-country industries: fish-processing industries becoming out-competed by low-labour-cost countries? Presentation at the IIFET conference, Tanzania, Dar es Salaam, august.

Iversen, A., 2012, Filétindustriens konkurransekraft, Foredrag på styringsgruppemøte, Tromsø, 06.09.

Larsen, T.A., 2012, Torsketrål. Kort om struktur og lønnsomhet, foredrag på LO-seminar, Tromsø, 11.10.

2.4 Markedsbasert høsting

Denne arbeidspakken har følgende mål:

- Å kartlegge markedsmessig potensial fra ulike torskearter
- Å evaluere og dokumentere effekten av ulike fangstreguleringer for fangstmønster, strukturutvikling og lønnsomhet i torskesektoren
- Å foreslå ulike justeringer av dagens fangstreguleringer for å fremme et fangstmønster som gir bedre grunnlag for å utnytte markedspotensialet av ulike torskearter

2.4.1 Resultater

I samråd med referanse- og styringsgruppens ønsker har det i arbeidspakke 4 vært utført tre delprosjekter i 2012. Det første har sett på *Ombordfrysing i fiskeflåten*. Arbeidet har hatt søkelyset på utviklingen i landingene av fryst råstoff av torsk, hyse og sei de siste ti åra, og sett på de sentrale utviklingstrekkene (Isaksen og Henriksen, 2013). Økningen i landet ombordfrost råstoff fra norsk fiskeflåte har vært formidabel. Den flåtegruppen som står for både hovedsaken av frystlandingene – og er ansvarlig for økningen i perioden – er torsketrålerne. De siste to tre åra har også de store kystfartøyene kommet sterkere inn i dette bildet, og blitt «synlige» i statistikken. Snittprisene for torsk, hyse og sei viser en årlig prisgevinst for fryst råstoff på mellom 5 og 70 prosent. Unntaket er 2008 og 2009 («finanskrise») da fersk torsk ble bedre betalt enn den fryste. Fryst råstoff utviser også større prisvariasjon enn ferskt råstoff og prisdifferansen størst for den minste hysa (under 8 hg). Arbeidet har sett litt på lønnsomhetseffektene fra ombordfrysing, og parallelt med økt ombordfrysing – og sterk strukturering – viser torsketrålerne en sterk forbedring i lønnsomhet. Sysselsettingsmessig er det grunn til å tro at den økte ombordfrysingen har sikret og utvidet mannskapsbehovet om bord, både i trål, autoline og i den større kystflåten – til tross for strukturering, men det er vanskelig å slå fast i en periode med stor kvoteøkning. Fra intervjuer med redere av fartøy som fryser om bord kan det hentes flere interessante momenter om avveiningen mellom å lande ferskt og fryst råstoff.

I et annet delprosjekt er det sett på forholdet mellom *Spesialister og kombinasjonsfartøy i kystflåten* (Hermansen 2013), der utviklingen i flåten (mellom 15 og 28 meter) – og fordelingen mellom fartøy med *kun* torskerettigheter og fartøy med pelagiske deltakerretter (NVG-sild, makrell, seinot) belyses. Det store bildet viser at mens om lag 80 prosent av fartøyene mellom 15 og 21 m er spesialister (2006–2010), så øker andelen spesialister i fartøygruppa mellom 21 og 28 m (hjemmelslengde) i perioden, fra ¼ til 1/3. Av nesten 140 fartøy i den sistnevnte størrelsesgruppa i 2010 er 46 torskespesialister. Torsk og sild er viktigste art for henholdsvis spesialister og «generalister», med om lag 60 prosent av fangstmengden for begge. Når det gjelder torskefiskets sesongmønster så har spesialistene sin topp i februar og mars mens generalistene har en spissere topp i mars, og cirka 20 prosent i februar og april. Toppen for generalistene kommer med andre ord en måned seinere, i tillegg har spesialistene et større fiske på høsten enn generalistene, uten at det utgjør nevneverdig mye av årskvantumet. Når det gjelder problemstillingen med store hal/landinger, og påfølgende dårlig kvalitet, så viser analysen at problemet med store landinger er større for generalistene enn for spesialistene, selv om det ikke er vesentlige forskjeller i størrelsen på ekstremlandingene mellom de to. Når det gjelder hvilke kjøpere disse gruppene henvender seg til så finner vi ingen klare forskjeller mellom de to. Også

råstoffprisen viser små forskjeller mellom de to, men det er om lag 5 prosent prisforskjell på torsk og 15 prosent på sei og hyse – begge i favør spesialistene (i 2010).

Det siste arbeidet i arbeidspakken i 2012 har omhandlet *Betydningen av variabel råstoffkvalitet for resten av verdikjeden*, (Heide og Henriksen, 2013). Studien bygger blant annet på en større intervjuundersøkelse med produsenter og eksportører av filet, saltfisk og tørrfisk. En hovedkonklusjon synes å være at de vanligste årsakene til variabel råstoffkvalitet er dårlig utbløding, spalting og klem-/slagskader, noe som medfører lavere effektivitet, mindre utbytte, dårligere betalt produktmiks, mindre fleksibilitet og høyere kostnader i produksjonsleddet. I markedene risikerer man lavere priser, reklamasjoner og dårligere omdømme som følge av dette. Økonomisk sett så er forskjellen mellom «primeira» og «sortido» saltfisk om lag 20 prosent, mellom god og dårlig kvalitet tørrfisk ca 7-8 €/kg (på samme størrelse) og 2–7 kr/kg (2-4kg) mellom fersk blankiset torsk og torsk til industrianvendelse. For filet varierer det mye. Enkelte kan hente 20–30 prosent høyere pris på topp kvalitet, mens andre sier prispremien er på kun 2–3 prosent. Å ta ut en prisgevinst i markedene for topp kvalitet krever langsiktighet og markedsforståelse. Den beste måten å redusere råstoffskader oppgis å være god kommunikasjon mellom kjøpere og fiskere. Alle redskapsgrupper kan levere topp kvalitet men i dag synes krokredskap til å være det med minst skader.

2.4.2 Leveranser hittil i 2012

Dreyer, B. 2012, Landingsmønsteret for torsk, Foredrag på kontaktmøte Norges Råfisklag, 03.01.

Dreyer, B. and Grønhaug, K., 2012, Coping With Unpredictable Supply: The Role Of Flexibility And Adaptation, *European Journal of Marketing*, 46 (10), pp. 1-29.

Dreyer, B., 2012, Landingsmønsteret i torskefisket, foredrag styringsgruppemøte, Tromsø, 08.02.

Dreyer, B., 2012, Sesongfiskets økonomiske logikk, Infoark Nofima, mai.

Dreyer, B., Henriksen, E., Hermansen, Ø., Isaksen, J.R., Svorken, M., 2011, Landingsmønsteret i torskefiskeriene - et tilsvarende på Fiskeri- og kystdepartementets spørsmål, Nofima Rapport, oktober

Heide, M., 2012, Regulering og kvalitet, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Henriksen E, og M. Svorken (2012) Fangstregulering og råstoffkvalitet i kystflåten. Infoark, Nofima, mai.

Henriksen, E. (2012) Høstfiske og restkvoter i kystflåten. Infoark Nofima, mai.

Henriksen, E., 2012, Effektivitet på bekostning av kvalitet. Foredrag på Norges Råfisklags årsmøte 23.05.

Henriksen, E., 2012, Reguleringer og råstoffkvalitet, foredrag styringsgruppemøte, Tromsø, 08.02.

Henriksen, E., 2012, Variabel kvalitet på kystflåtens landinger - hva så? Kronikk i *FiskarenFiskeribladet*, 10.10.

Henriksen, E., 2012, Variabel kvalitet på kystflåtens landinger – hva så?, Norsk sjømat, 4, s.30-32.

Hermansen, Ø. 2012, Spesialister og kombinasjonsfartøy i torskefisket, Arbeidsnotat, Nofima. 14 s., 21.12

Hermansen, Ø., 2012, Torskespesialister versus kombinasjonsfartøy, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Isaksen, J.R, 2012, Does SCM Practice "Ideals" Prevail? A Case Study From the Norwegian Fish Processing Industry presentation at Nofomas 24th. Conference, Turku, 7.-8. June.

Isaksen, J.R., 2012, Ombordfrysing, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Isaksen JR, 2012. Ombordfrysing i fiskeflåten. Presentasjon for referansegruppen. Nofima, Tromsø, 5. juni

Isaksen, JR, B Dreyer and K Grønhaug (2012) "Do SCM "ideals" prevail? A case study from the Norwegian fish processing industry", in Töyli, J, L Johansson, H Lorentz, L Ojala and S Laari (Eds.) Nofoma 2012 - Proceedings of the 24th annual Nordic logistics research network conference, Turku School of Economics, University of Turku, Finland, pp. 329-345.

Isaksen, JR. 2012, Persistent subsidies in fishing - How will a fuel price increase affect fleet behavior and performance. Presentation at a CLIFFIMA-workshop. Tromsø, 27-28. November

Isaksen, JR. 2012. Torsketralere og leveringsplikt. Resultater fra ei evaluering. Foredrag holdt for LOs fiskerigruppe, Nofima, Tromsø, 11.10.

2.5 Miljøutfordringer og lønnsomhetsforhold

Denne arbeidspakken har følgende mål:

- Kartlegge og dokumentere miljøbelastningen, og drivere for denne, i torskesektoren.
- Foreslå tiltak for å redusere miljøbelastningen i torskesektoren knyttet til fangst- og produksjonsmønster og forvaltning.
- Utvikle kunnskap om hvordan kundenes krav om dokumentasjon av miljøbelastning vil påvirke struktur og lønnsomhet i norsk torskesektor

2.5.1 Resultater

Resultatene fra denne rapporteringsperioden har vært presentert i form av vitenskapelige artikler, workshops og populær vitenskapelige artikler. Her gis en kort oppsummering av resultatene knyttet til leveransene i denne arbeidspakken. Arbeidet med Norsk Standard NS 9418 Klimaspør for sjømat – produktkategoriregler (PCR) er en sentral del av klimaregnskapet for systematisk vurdering av miljøbelastning i torsk sektoren. Industrien har bidratt med innspill under utarbeidelse av denne standarden. Med hensyn til dokumentasjon av miljøbelastning (såkalt 'Sustainability impact') har industrien uttrykt at de vil ha informasjon som er troverdig, men lett forståelig. De vil også bruke slik data til interne forbedringer.

Studier av driver for miljøbelastning (viser at utslipp av drivstoff (forbruk per måned) er påvirket av flere faktorer, blant annet redskap og sesongvariasjon. I et livssyklus perspektiv utgjør bruken av ikke-fornybar drivstoff mellom 75 -90% av totalt energiforbruket i fiskeri. Ulike perspektiver knyttet til bærekraftig utvikling (økologisk, økonomisk, sosial og institusjonell bærekraft) i hvitfisksektoren har også vært kartlagt. Bruk av sporbarhet for å dokumentere miljøbelastning er et sentralt tema i flere av prosjekter, og automatisering av datainnhenting er viktig for både dokumentasjon og endring av faktorer relatert til miljøbelastning i torskesektoren.

2.5.2 Leveranser hittil i 2012

Aschan, M, Borit, M., Armstrong, C., Holm, P., Nielsen, P., Olsen, P., and Primicerio, P., 2012, Adding value to fish products through documented Sustainability, Poster at TAFT 2012 - 4th Atlantic Fisheries Technology Conference", Florida, November.

Borit, M., Olsen, P., 2012, Evaluation framework for regulatory requirements related to data recording and traceability designed to prevent illegal, unreported and unregulated fishing, Marine Policy, volume 36, issue 1, pp 96-102.

Donnelly, K., 2012, Status for datainnsamling av drivstofforbruk i flåten, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Donnelly, K.A.M., Supply chain expectations for tool to calculate sustainability of white fish products at a batch level, Report Nofima, December (in press).

Donnelly, K.A.M, 2012, Costs, benefits and human challenges when implementing traceability in the white fish processing and packing industry - a case study, Abstract submitted for TAFT 2012.

Donnelly, K.A.M, 2012, The wider uses of traceability information, Newfood, 15(3), pp. 17-20.

Donnelly, K.A.M og E. Henriksen, 2012, Faktorer som påvirker energiforbruket hos den norske fiskeflåten. Rapport nr 42/2012, Nofima, Tromsø.

Donnelly, K.A.M, and Henriksen, E., 2012, Factors effecting energy use in the Norwegian fishing fleet, Presentation at Wageningen University, Wageningen, 14.11.

Donnelly, K.M.A and Olsen, P., 2012, Catch to landing traceability and the effects of implementation – A case study from the Norwegian white fish sector, Food Control, volume 27, issue 1, pp. 228-233.

Donnelly, K.M.A., Karlsen, K.M. and Dreyer, B., 2012, A simulated recall study in five major food sectors, British Food Journal, Vol. 114 (7), pp. 1016 – 1031.

Karlsen, K. M., 2012, Bærekraft i sjømatsektoren, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Karlsen, K. M., Dreyer, B, Olsen, P., Elvevoll, E., 2012, Granularity and its role in implementation of seafood traceability". Journal of Food Engineering, volume 112, issues 1-2, pp. 78-85.

Karlsen, K. M., Dreyer, B, Olsen, P., Elvevoll, E., 2013, Literature review: Does a common theoretical framework to implement food traceability exist?", Food Control, 32, pp. 409-417

Karlsen, K., Hermansen, Ø. og Dreyer, B., Miljømerker påvirker ikke fiskere, Nyhetssak, Nofima, 18.05.

Karlsen, K.M, Andreassen, O., Dreyer, B., & Hermansen, Ø., 2012, Different perspectives of sustainable development within wild-caught fish and aquaculture industry – a preliminary study in Norway. Ocean & Coastal Management (Submitted may).

Karlsen, K.M, Andreassen, O., Hermansen, Ø., Dreyer, B, 2012, Sustainability challenges in seafood supply chains, Ocean & Coastal Management (in press)

Karlsen, K.M., 2012, Motivation gives better traceability, Quality Control, 3, pp. 42-46.

Karlsen, K.M., Hermansen, Ø. and Dreyer, B.M., 2012, Eco-labeling of seafood: Does it affect the harvesting patterns of Norwegian fishermen?, Marine Policy, 36(2012), pp. 1123–1130.

Olsen, P. and Borit, M., 2012, How to define traceability, Trends in Food Science & Technology (accepted)

Olsen. P., 2012, Miljøregnskap for sjømat, Infoark Nofima, mai.

Olsen. P., 2012, Miljøutfordringer og bærekraft, Foredrag på referansegruppemøte, Tromsø, 17.12.

Storøy, Thakur, Olsen, P., 2012, The Trace Food Framework – Principles and guidelines for implementing traceability in food value chains, Journal of Food Engineering.

2.6 Andre leveranser med relevans og tilknytning til programmet

Bendiksen, B.I. og Iversen, A., 2012, Verdikjedeanalyse hvitfisk, Notat Nofima til FKD.

Bendiksen, B.I., 2012, Driftsundersøkelsen i fiskeindustrien 2010, Nofimareport 16/2012. Tromsø.

Hermansen, Ø., Larsen, T.A., Henriksen, E., 2012, Lønnsomhet i fartøygruppen under 11 m, Nofima Rapport (konfidensiell), Tromsø, oktober.

Jørgensen-Dahl, A., Holm, P. Og Standal, D., 2012, Fiskeflåtens fremtidige rammebetingelser - Et forprosjekt, Rapport Ocean Futures, mars.

Larsen T.A. og Dreyer, B., 2012, Næringsøkonomisk analyse av norske torskestrålere, Rapport Nofima, 12/2012, Tromsø, mai.

NS9418 standardiseringsgruppe: Utkast til "NS9418 - Norsk standard for klimaspor av sjømat", nå på høring

Svorken, M., Hermansen, Ø og Isaksen, J.R., 2012, Garantiordningen for fiskere, Nofimareport, 24/2012, Tromsø, juni.

Workshop "Ny standard for klimaregnskap av sjømat", Trondheim 16. august 2012

Veiledning masteroppgaver;

Pedersen, E., 2012, Rapportering av finansiell risiko i årsberetningen, Masteroppgave, Handelshøgskolen i Tromsø ved Universitetet i Tromsø, vår.

Toresen, G., 2012, Konkurspredikering – med forholdstall fra årsregnskapet, Masteroppgave, Handelshøgskolen i Tromsø ved Universitetet i Tromsø, vår.

Nye prosjekter;

Verdikjeden fra fisker til forbruker: Hvilken sammenheng er det mellom råstoffpris til fisker og prisen forbruker må betale?". FHF/Norges Råfisklag

Lønnsom foredling av hvitfisk i Norge – hva skal til? – LO

Produksjon i Kina; faktorer som påvirker markeder for hvitfisk, FHF

Gjennomgang av Norsk Standard for klimasporing av sjømat, NS9418, for Norsk sjømatnæring, innvilget av FHF 24. mai 2012

Kartlegging av fartøygruppen u/11 m (lukket gruppe), FKD

3 Oppsummering

Tabellen gir en oversikt over planlagte leveranser i programmets andre driftsår og faktisk leveranser i hittil i 2012 i henhold til det som er rapportert foran.

Hovedkonklusjonen fra tabellen er at leveransene er i overkant av hva som var planlagt. I så måte er fremdriften i tråd med en ambisiøs plan med hensyn på leveranser. Vi ser at balansen i porteføljen er i tråd med planene. Det er oppløftende at programmet har lyktes med mediaoppmerksomhet og samtidig leverer høy faglig kvalitet (jfr. antall internasjonale publikasjoner).

Leveranser	2012	2012
Sum	4 møter m/ referat styrings- og referansegruppe 10 foredrag på styringsgruppemøter 5 foredrag næring 5 artikler næring 5 artikler i fagjournaler	3 statusrapporter 5 møter m/referat styrings- og referansegruppe (inkl. 05.02.13.) 19 foredrag ref./styringsgruppen (ikke inkl. dagens presentasjoner) 25 foredrag næring 9 artikler næring 18 artikler fagjournaler 8 infoark 4 notater/rapporter

